

Die uw jeid vernieuwt
als die vaeen aren

De Reformatie
jaargang

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN

E.A. de Boer

Gereformeerd belijden
en de alpha-cursus

77

MEDITATIEF

C.J. Harryvan

Blijf!

81

WANDELEN MET GOD

H. Drost

Verlangen naar genade

82

ACHTERGRONDEN

P.L. Voorberg

Wat is de kerk 1

83

SAMENLEVING

A.J. Verbrugh

Spiedend naar een
doortocht voor de
christelijke politiek 3

88

KUNST

Willem L. Meijer

Rembrandt 'zelf'
in beeld

91

en verder...

Uit de kerken
Meegelezen

KERKELIJK LEVEN / E.A. de Boer

GEREFORMEERD BELIJDEN EN DE ALPHA-CURSUS

De Alpha-cursus wil de Bijbel en God, die zich bekendmaakt, bij de mensen introduceren. Veel hoofdstukken zijn mooi, en goed bruikbaar, Sommige delen geven als eerste onderwijs thema's die typerend zijn voor de evangelische beweging Zij bieden, zeg maar, de Apostolische geloofsbelijdenis plús. Plus Pinkstergaven.*

In het voorafgaande hebben we Nicky Gumbels *Een kwestie van leven* doorgenomen, vooral de hoofdstukken 9-10. Over de heilige Geest en de pinkstergaven, en over ziekte en genezing.

Gods Woord en leiding

Een volgend thema dat een eigen hoofdstuk (11) krijgt, is dat van Gods leiding. God leidt zijn kinderen in dit leven. Door zijn Woord, maar ook door bijzondere boodschappen.

Een voorbeeld van informatie per openbaring: Gumbel vertelt van een man die eens zei dat hij twaalf

"woorden van kennis" voor de aanwezigen had. "Hij legde uit dat een 'woord van kennis' (1 Kor. 12:8) een bovennatuurlijke openbaring is van bepaalde feiten betreffende een persoon of een situatie, waar je met het natuurlijke verstand niet achter bent gekomen, maar die de Heilige Geest bekend heeft gemaakt" (210). Het blijkt over beperkingen te gaan, bijv. over "een man die op veertienjarige leeftijd ernstig rugletsel heeft opgelopen bij het hakken van hout".

Gumbel zal er niet aan hechten of 1 Korinthe 12:8 werkelijk over informerende boodschappen gaat. Hij aanvaardt het soort openbaring van

feiten. "God spreekt ook direct tot mensen door zijn Geest: door profetie, dromen, visioenen en door andere mensen" (75). Dit type rechtstreekse informatie vind je meer. De geruststelling dat Gumbels vader in zijn sterven behouden is, werd hem door middel van Rom. 10:13 duidelijk (85).

Ik geloof dat de Here ons leven leiden wil, ook in concrete situaties van beslissingen. Door zijn Woord te lezen, te overdenken en in gebed je zaak aan Hem voor te leggen, wil God helpen. Sturen. Hij kan een bijbelwoord sterk tot ons hart docie spreken. Maar ik geloof niet in nieuwe boodschappen. Se hebt als mens gaven van God gekregen om beslissingen te nemen: geloof, wijsheid, zijn geboden, raadgeving door

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DR. E.A. DE BOER, DRS. B. BOS,
DRS. I.D. HAARSMA, DRS. P. HOUTMAN,
PROF. DR. B. KAMPHUIS,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. OE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331242

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes, Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 90,00 per jaar; f 49,00 per halfjaar; studenten f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland: f 149,00 per jaar (Europa zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 51 5446.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

anderen. Dit alles gedragen door gebed om zijn leiding. Strikt persoonlijk kan je Gods leiding opmerken. Maar zelfs dan moet je op je hoede zijn voor zelfbedrog. Door je eigen gedachten toe te schrijven aan boodschappen van boven. In dit 11e hoofdstuk is dezelfde onderscheiding in natuur en boven-natuur te vinden. Maar de Geest van God wil onze harten en gedachten leiden, zodat wij verantwoording kunnen dragen voor de koers van ons leven.

Toch is hoofdstuk 11 over Gods leiding waardevol. Eerst zet Gumbel Gods geopenbaarde wil voorop. Maar de stelling "God heeft een plan voor ons leven" is onbeschermde (174). Verwijzingen als naar Ef. 2:10 of Jes. 30:1-2 zijn lukraak. Ondertussen is het goed te leren: elke stap in ons leven hangt van Gods beschikking en zegen af. Ga dus biddend je weg en zoek Gods leiding.

Gebed en genezing

Hoofdstuk 13 is gewijd aan de vraag: Geneest God vandaag de dag nog? Het antwoord is eenvoudig en consequent: ja. Genezen is zelfs een opdracht. Een citaat: "Jezus verwachtte van al zijn discipelen dat zij hetzelfde zouden doen. Hij zond hen uit om heen te gaan, alle volken tot zijn discipelen te maken 'en hen te leren al wat Ik u geboden heb' (Mattheus 28:19). Hij zei niet: Alles, behalve het genezen van zieken" (p. 216).

De lijn van het optreden van Jezus en zijn discipelen wordt eenvoudig doorgetrokken. Toch ontbreekt in het zendingsbevel de nadruk op genezing. Ik geloof niet dat dit bij "de geboden van Jezus" hoort.

De structuur van Gumbels denken wordt duidelijk in een schema over het koninkrijk. Bat is er "reeds nu" én het is er "nog niet". Maar de "komende eeuw" is nu al "in beginsel" gerealiseerd (214). Het NT laat tekenen van het gekomen Konink-

rijk zien. Die kunnen niet vermindert zijn! Met Jezus' eerste komst is liet Koninkrijk in beginsel aanwezig! "Daarom behoren we van God te verwachten dat Mij ook vandaag mensen geneest, als onderdeel van de uitwerking van zijn Koninkrijk" (217).

Gumbel is nuchter genoeg te erkennen: God geneest niet altijd. Wel geeft het boek ons praktische tips, een patroon om in geval van ziekte te hanteren. Gesprek en volhardend gebed leiden tot genezing. Ik noteer: Gumbels geloof in de Bijbel identificeert de tijd van Christus op aarde met de geschiedenis van de kerk.

Hebben gereformeerde mensen geen correctie op dit punt nodig? Is ons bidden intenser dan ons tobben? Is onze afhankelijkheid en verwachting van God groter dan die van de artsen? Ik geloof niet in gebedsgenezing, alsof tijdstip en kracht van het gebed het instrument van genezing zijn. Ik geloof wel dat de Here ons *bidden* om *genezing* inschakelt in het volbrengen van zijn wil. Op dat punt laat ik mij graag door evangelische schrijvers corrigeren en stimuleren. In het boek worden veel verhalen van verhoring van gebeden om genezing verteld. Zijn die onwaar? Dat zeg ik niet. Wel dat die eenzijdig zijn. Waarom? Omdat het verhalen zijn die alleen onder de belichting van de voorbede onthouden zijn. Meerdere informatie is van het verhaal uitgesloten. Maar goed, wij zijn teveel geneigd alleen het proces van genezing te beschrijven. En de talloze gebeden te vergeten, als die verhoord zijn.

Apostolicum plus

We liepen aan tegen punten die deel uitmaken van de geloofsleer van de evangelische en/of charismatische beweging. Dat zijn geen punten die direct strijden met gereformeerd belijden. Over deze punten spreken de gereformeerde kerken zich niet uit in belijdenisvorm.

In deze beweging zijn het toevoegingen, die **wel** een belangrijke plaats in het denken innemen. Waarom zijn deze punten in het boek van Gumbel bij het eerste onderwijs opgenomen? Omdat onze tijd als het tijdperk van de Geest wordt gezien. Omdat de bijbelse volgorde van gebeurtenissen vandaag net zo moet gelden. Gods werkwijze in de ontwikkeling van zijn openbaring en in het geboortuur van de kerk kan niet anders zijn. In orde van belangrijkheid staan **deze** punten voorop. Bovenop, bijvoorbeeld, het Apostolicum. Laten wij in het geven van een cursus aan mensen, die belangstellen in de Bijbel, deze elementen terugzetten op de plaats die zij in de Bijbel hebben.

Tenslotte vragen we ons af: zijn er ook bijbelse Icerelementen weggedrukt, die wel bij het eerste onderwijs zouden moeten horen? Ik signaleer drie velden en stel vraagtekens bij 1. de weg tot geloof, 2. het ontbreken van Gods verbond en 3. het spreken over de kerk.

De weg tot geloof

We zagen al: wat in de heilshistorie (Pinksteren) wordt beschreven is in Gumbels boek maatgevend voor de weg tot geloof. Die weg tot geloof noemen we: de heilsorde. Ben orde: geloof, bekering, wedergeboorte. Gumbel leest de heilsorde af uit de Pinkstergebeurtenissen: eerst komt bekering en persoonlijk geloof, dan de vervulling met de Geest en de tekenen die daar in het NT ook bijhoorden. De heilsorde wordt een volgorde.

Dit heeft als consequentie dat hij nauwelijks spreekt over het werk van de Geest voordat een mens zich bekeert. Slechts op een plaats lees ik: 'Totdat wij christen worden, is liet werk van de Geest er vooral op gericht ons te overtuigen van onze zonden, dat wij Jezus nodig hebben. **Het** is zijn werk ons te overtuigen van de waarheid en ons te hel-

pen ons vertrouwen op Hem te stellen" (122v).

Maar dat betekent: het is God die door zijn Geest geloof en bekering in ons wekken moet. Zonder zijn hulp zijn we machteloos tot bekering!

Helaas stelt Gumbel het meestal zo voor: "Wij mochten de deur van ons leven openen om Jezus binnen te laten" (63). Bij *die* stelling hoort *het* voorbeeld van een deur met één deurnop: **aan** jouw kant, de binnenkant. Het bijbelwoord waarnaar verwezen wordt, Openbaring 3:20, spreekt tot de gemeente. Niet tot de ongelovige mens!

Natuurlijk is het goed in een cursus als deze aan te dringen op bekering. Maar het is sterker daarbij te zeggen dat *niet* wij de eerste zijn die een stap zetten. God is de eerste, de Alpha, die roept tot bekering. Zo kan je het onderwijs over de Geest invlechten. "Hij zal de wereld overtuigen van zonde en van gerechtigheid en van oordeel" (Joh. 16:8). Wedergeboorte is een wonder **van** Gods kracht.

Verbond en doop

Teveel nadruk op de mens die de eerste stap naar God toe zet, blijkt ook in het spreken over de doop. Als nu een onderwerp bij het eerste onderwijs hoort, dan dit! Gumbel schrijft: "De doop is de zichtbare markering van onze toetreding tot de gemeente" (231). Dat klopt wanneer je de volwassen-doop vergelijkt met de doop van Johannes. Mensen ondergaan vrijwillig de doop van bekering tot vergeving van zonden. Maar in het gereformeerde spreken over de doop is ook Gods handelen verwoord. Hij **neemt** ons tot zijn kinderen aan! Hij **roept** je tot het heil en voegt je bij zijn volk,

Gumbel vraagt aandacht voor Gods plan voor ieders leven (hfd. 11). Je zou verwachten dat hij spreekt over het **verbond** dat de HERE met het volk *van* zijn keuze sluit, en met de

kinderen van de gelovigen. Als iets bij het eerste onderwijs behoort, dan toch dit. Hij is de eerste die naar ons **toekomt**: met een plan dat meer omvat dan mijn persoonlijke toekomst.

Een extra reden om niet over belofte en verbond te zwijgen is: in een cursus heb je vaak te maken met mensen die in hun jeugd gedoopt zijn en opnieuw door het evangelie geroepen worden. Je mag dan **toch** teruggrijpen op het werk dat God al eerder begonnen is. Spreken over Gods verbond leert kijken naar de breedte van zijn werk rondom het persoonlijk leven.

Ik vind het niet vreemd dat in een cursus met eerste onderwijs niet speciaal over de doop van de kinderen van gelovigen wordt gesproken. Tegelijk is waar: een "evangelische" presentatie van de geloofsleer kan niet met de doop van kinderen, zonder persoonlijke bekering, uit de voeten. Baptisme is een structurelement van de evangelische beweging.

Toch leert de Schrift ons één doop (Ef. 4:5), gericht op huisgezinnen. Dat maakt op mooie wijze duidelijk: door de doop ga je bij het volk van God horen. Dat geldt ook voor volwassenen die tot bekering en persoonlijk geloof gebracht worden. En voor de kinderen geldt: door bekering krijg je het geschenk te mogen antwoorden op Gods belofte.

De Meer van de kerk

Het voorlaatste hoofdstuk vertelt op prachtige wijze over de kerk. Die is eerst: volk van God. Hier kan mooi bij verteld worden dat bij een volk ook kinderen horen! Je hoeft niet volwassen te zijn voordat Gods beloften gelden. Ouders die geroepen worden, **mogen** ook aan hun kinderen denken.

De kerk is ook: het huisgezin van God, het lichaam van Christus, een heilige tempel, de bruid van Christus. Hier vinden we mooi materiaal dat helpt om negatieve ervaringen

oni te buigen. Om op geloofsniveau over de kerk te spreken, zodat duidelijk is hoe makke mensen toch kerk van Christus kunnen zijn.

Het is nodig te stellen: we hoeven het raadsel en de ergernis van de kerkelijke verdeeldheid niet aan de orde te stellen. Je kunt vragen krijgen: waarom zijn er zoveel kerken? Hoc weet ik nu welke de goede kerk is? Stel duidelijk: dat hoort niet hij het eerste onderwijs! Het is echter ook niet goed om de geestelijke verschillen weg te vlakken. Dat gebeurt in het boek van Gumbel: door een vage, hogere eenheid te suggereren (235). Wanneer de dingen bedacht worden is hoofdstuk 14 goed te gebruiken.

Hoc spreek je over de kerk'.?Door uit te gaan van wat de Here geeft: liefde voor de kerk die Hij rondom ons geeft. Respect voor het gelovig denken dat achter de belijdenis ligt. Eerlijkheid over menselijke zwakheden waar cursisten ook tegenop zullen lopen. wanneer zij lid van de gemeente worden. Boven alles, liefde voor de Heer van de kerk.

Samenvattend

Ik zou graag zien dat bij het volgen van het cursusmateriaal hoofdstuk 9 vervangen werd door een avond over de vruchten van de Geest in de gelovige en de gaven van de Geest in de gemeente. En dat hoofdstuk 13 wordt vervangen door een les over Gods voorzienige zorg voor zijn schepping, over het effect van de zondeval en over het lijden in de wereld. Daarin kan dan de rol van het gebed bij ziekte betrokken worden.

Misschien vraag iemand zich af: als er zoveel vraagtekens bij deze Alpha-cursus te stellen zijn, is die dan wel bruikbaar? Hebben we in de bekende Hijbelcursus niet een beter middel? Mijn antwoord is: er is behoefte aan een eenvoudiger cursus. De Alpha-cursus is de eerste die in die behoefte voorziet. Waarom is er

binnen de Gereformeerde kerken niet zulk enthousiast makend materiaal plus zo'n methode ontworpen? Er moeten toch begaafde kerkleden zijn, die "naar de tijd gerekend, leeraars bchoren te zijn" (Hebr. 5:12)? Om daarin zelf de "eerste beginnelen van de uitspraken Gods" te onderwijzen. Tot dat tijdstip maak ik graag gebruik van de voordelen die de Alpha-cursus biedt.

Deze cursus kan gegeven worden door belijdende mensen die de waarde van het gereformeerd verstaan van de Bijbel kennen. Zij kunnen met vrucht gebruikmaken van het goede dat Alpha biedt. Zij kunnen vanuit onze belijdenis aanvullen wat (helaas) ontbreekt. Het kan gebeuren dat iemand zich laat inpakken door de schijnbaar eenvoudige-bijbelse presentatie. Dan kunnen de evangelische "topics" in eigen kring zoveel moeite veroorzaken dat de eensgezindheid - ook om de cursus te geven - schade lijdt. Het allermooiste zou zijn als een cursus voor liet eerste onderwijs in de Bijbel geschreven werd die de kwaliteit van de gereformeerde belijdenis combineert met de frisheid van deze Alpha-cursus als methode.

Ds. E.A. de Boer is predikant van de Gereformeerde Kerk van Kralingseveer.

uit de kerken

Beroepen te Brouwershaven: kandidaat K. van Hoek te Kampen.
Aangenomen naar Zutphen: ds. G.J. Klapwijk van Doetinchem/Doesburg. Hij bedankte voor Amersfoort-Oost en Almere-West.

Intrede

Zondag 17 oktober jl. werd ds. L.E. Leeftink uit Zaamslag bevestigd in Nijmegen door ds. E. Brink te Waddinxveen.
Nieuw adres: De Gildekamp 11-49, 6545 LG Nijmegen, tel. 024-3790340.

Emeritaat

Met ingang van 1 oktober 1999 is ds. A.H. Verbree wegens gezondheidsredenen vervroegd emeritaat verleend.
Na zijn studie aan de Theologische Universiteit te Kampen werd ds. Verbree op 6 maart 1988 verbonden aan de kerk van Ulrum.
Vanaf 11 juli 1993 staat hij in Gramsbergen.

Jubiläum

Ds. M.J.C. Blok was op 20 oktober vijfentwintig jaar predikant. Blok werd geboren op 26 augustus 1949 te Berkel en Rodenrijs en studeerde aan de Theologische Hogeschool te Kampen. Hij werd 20 oktober 1974 in Waardhuizen in het ambt bevestigd. Daarna diende hij de gemeenten van Enschede-Noord (1978), Apeldoorn (1985) en vanaf september 1991 Amersfoort-Noord.

Radiokerkdienst

Op D.V. 24 oktober a.s. (17.00 uur) zal de Stichting zendtijd voor kerken een radiokerkdienst uitzenden vanuit de Gereformeerde kerk te Terneuzen. Voorganger zal in deze dienst zijn ds. J.H. Dunnewind.

wat de Geest doet groeien en rijpen, is... blijdschap

Galaten 5, 22

"Juich! o volken, juich! Handklapt!"

"Komt voor Zijn aangezicht met gejubel! Halleluja!"

"Rejoice! Wees blij! O Israël! Hij is nabij, Immanuel!"

We roepen elkaar vaak op om blij te zijn. Maar kan dat wel, blijdschap op commando?

Feest vieren

Je bent gencigd daar toch wat gereserveerd op te reageren.

Maar vrolijkheid speelt een belangrijke rol in de dienst aan God.

Die dienst houdt onder meer in, dat er offers worden gebracht.

Maar ook, dat er feest gevierd wordt!

Gods volk moet stilstaan om blij te zijn.

Inhouden om met uitgelatenheid Gods hulp te overdenken.

Verplichte blijdschap. Om de inventiviteit en creativiteit van de Almachtige in Zijn Schepping: kleur, variatie, schakring, ritme, schoonheid. 'Want in zes dagen heeft de HERE de aarde gemaakt, de zee en al wat daarin is...'. God rustte op de zevende dag en schepte adem. (Ex. 20,11; 31, 17).

Vrij nemen om terug te denken.

(Deut. 5, 15). Aan een wel heel spectaculaire redding door zee!

Vrij nemen om te danken voor vruchtbaarheid, zon en regen.

Groeikracht en opbrengt (gerst, tarwe, vruchten, druiven).

En dat temeer naarmate de economie groeit.

Evangelie

Eén woord dat alles zegt over Jezus Christus.

Vandaar steeds die omvangrijke blijdschap. *Glorie aan God! In de hoge!*

Want Zijn goedertierenheid is tot in eeuwigheid. Tot in eeuwigheid is Zijn genade. *Da capo al fine.*

De Here Jezus laat die genade proeven. Op een bruiloft. In een graf. Bezetenen komen vrij uit hun bezetting. Jezus ziet de vreugde die voor Hem lag. En verdroeg het alerergste om ons die blijdschap te bezorgen!

Elkaar laten proeven

Dat geloof, die overtuiging wil de Heilige Geest ook in ons doen ontwakken. Dat we dat kostbaar vinden. Het gewicht ervan leren waarderen. Christus zorgt er voor, dat er alle reden is om te danken en te prijzen. En die vrolijkheid uitbundig te delen! Zelfs al verkeer je in omstandigheden die je kan vergelijken met een schaap onderweg naar het slachthuis! En toch... en toch rustige zekerheid. De Heilige Geest wekt in ons geloof ook eerbiedige nieuwsgierigheid en gespannen verwachting, als je Avondmaal viert. Er valt wat te vieren! Want er is al veel gebeurd. En er komt nog meer! Ingaan tot *het feest, de blijdschap* van de bruiloft. Van de Heer.

Feesten moet je leren

Wat zou de Here God zijn volk nou hebben willen leren met die verplichte tijden voor feest? Nergens geeft de Here immers ruimte voor een uitzondering: 'als je niet zo blij bent... sla het dan maar een keertje

over'. Nee. Feest vieren betekent vooral dat je komt staan in het licht van de glorie van God. *God zien.* Zij schouwen naar Hem... en stralen van vreugde. Zij worden niet teleurgesteld in hun hoop. Proeft en zie, dat JAHWE goed is. (Ps. 34, 6. 9a).

Al lijkt de hemel doof en blind voorgoed

Christus is opgestaan in deze wereld.

Naam ons gegeven.

Adem ben leven.

Heer, laat ons hart, gereinigd door uw bloed,

zich als een spiegel naar uw aanschijn keren.

Zon geef uw stralen, ondanks ons falen.

Kom ons te hulp en zegen ons met licht

dan straalt uw liefde uit in onze daden.

Liefde is weerglans van Gods aangezicht,

zijn dageraad een wereld van genade.'

¹ Tekst van het derde couplet van het lied 'Laat mij een spiegel van Gods liefde zijn' tekst Ria Borkent; muziek Peter Sneep. Evangelisatiecongres 1996.

C.J. Harryvan is predikant van de Gereformeerde Kerk van Lelystad.

VERLANGEN NAAR GENADE

H. Drost

wandelen met God

Gerechtigheid

Verlangen kan omslaan in haat. Dat kan gebeuren als je verliefd bent. Je kunt zo sterk naar een iemand verlangen dat Je hem of haar gaat haten **als** je beseft dat die persoon onbereikbaar is voor jou.

Verlangen kan omslaan in haat. Dat maakte Maarten Luther mee voor zijn omkeer. Hij verlangde naar gerechtigheid, een zuiver leven **voor** God. Maar hij vond het niet. Het zoeken bracht hem in het klooster. Maar ook daar vond hij het niet. Hij schrijft: "Ik haatte dit woord: *gerechtigheid Gods*". Waarom? Omdat het voor hem onbereikbaar was.

Onbereikbaar

Gods gerechtigheid is van **ons** uit onbereikbaar. **Dat** wil ook de HERE Jezus ons leren als Hij zegt: "...indien uw gerechtigheid niet overvloedig is, meer dan die der schriftgeleerden en Farizeeën, zult gij het Koninkrijk der hemelen voorzeker niet binnengaan".¹ Die schriftgeleerden en farizeeën hielden zich stipt aan Gods wet. Alleen: dat is ook niet genoeg. Zelfs zij hebben niet genoeg. En als zij het al niet hebben – vraag je je af – wie dan wel? Dan is het toch onbereikbaar?

Zalig verlangen

Jezus spreekt zalig wie dat inzielt. Gelukkig is hij of zij die het niet bij zichzelf zoekt, maar het buiten zichzelf zoekt: "*zalig die honger en dorsten naar de gerechtigheid want zij zullen verzadigd worden*". Honger is niet prettig. Dorst is niet fijn. Het doet pijn. Wie wel eens op

de tv verhongerde en uitgedroogde mensen ziet in de droogte van Afrika, zal hen niet gelukkig prijzen. Maar: deze honger en dorst doet je pijn en doet je goed. Dat is het rare van de zaligsprekingen. Ze zenen je wereld op z'n kop: *gelukkig wie honger en dorst heeft*. Waarom? Omdat je leert het buiten jezelf te zoeken. Die honger wekt God. Die dorst geeft de Geest je. Rct is een teken van leven!!

Gelukkig schuldbesef

Dit is een belangrijk punt. Als je al je zonden ziet en je je smerigste gedachten herinnert, geeft je dat pijn. Je voelt je schuldig. Je schaamt je. Je wou dat je anders was. Je **wou** dat je was zoals God het wil. Dan is de troost dat die pijn van God komt. Die pijn is teken van Gods liefde. Dat heb je niet uit jezelf.

Sommigen denken dat je uit jezelf ook wel kon verlangen naar Gods gerechtigheid: iedereen verlangt wel naar die gerechtigheid – zeiden ze. Ze denken dat de nog niet wedergeboren mens kan honger en dorsten naar de gerechtigheid en het leven.

Vanuit de bijbel zegt de kerk dan: "Deze beweringen zijn in strijd met de duidelijke uitspraken van de Schrift: "Gij waart dood door **uw** overtredingen en zonden" (Efeze 2:1.5). Evenzo: "**Al** wat de overleggingen van zijn hart voortbrachten, was te allen tijde slechts boos" (Genesis 6:5; 8:21). Bovendien, alleen van de wedergeborenen en van hen die zalig gesproken worden, geldt dat zij honger en dorsten naar de verlossing uit de ellende...."²

Troost

Wanneer je je schuldig voelt over wat je gedaan hebt, wanneer je je zondig voelt tegenover God, wanneer je je zo schaamt dat je er denkt dat God je niet meer hoeft, is de troost dat die pijn juist een teken van leven is. *Zalig zij die honger en dorsten...* Gefeliciteerd als je je zo ellendig voelt...Het is een teken van wedergeboorte, van bekering, van nieuw leven!

Alleen: dat ellendige gevoel ligt ons niet. We willen liever meegaan in de waan dat echt geloven alleen maar blijheid is. Maar wanneer iemand alleen maar op die manier christen wilt zijn, heeft hij God nog nooit dichtbij ervaren. Als God dichtbij komt, als je in Zijn lieflijk licht komt te staan stort je leven in elkaar als een kaartenhuis. Zijn liefde zet je hele leven op z'n kop. Iemand schreef: "...*En die liefde ervoer ik als de bron van mijn droefheid...*" (Graafland, Op zoek, 145v)

Die droefheid is ook blijdschap. Dat is: God dichtbij. Wie dat beleeft, kent die droefheid die je niet somber maakt, maar je hart doet smelten van liefde. Het is die Tefde die je doet hunkeren naar gerechtigheid. Het is die liefde die je doet verlangen naar... Christus.

¹ Mattheus 5 vers 20

² Dordtse Leeregels III/IV, VdD4

³ Graafland, gereformeerden op zoek naar God, 145

Ds. H. Drost is predikant van de Gereformeerde Kerk te Haren.

Achtergronden

In een tweetal artikelen in het ND¹ heeft prof. dr. R. Kuiper een aantal niet onopgemerkte gedachten over de kerk gelanceerd, n.a.v. 55 jaar Vrijmaking. Hij pleitte er voor eerlijk toe te geven dat we als kerken in deze tijd er een ander kerkbegrip op nahouden dan een halve eeuw geleden. Er zou zelfs een studiec ommissie in het leven geroepen moeten worden (van synodewege) om uitspraken voor te bereiden over het onderwerp kerk. Het doet wel een beetje vreemd aan dat Kuiper de conclusie die deze studiec ommissie moet trekken vooraf al vaststelt: de gereformeerde kerken (vrijg.) zijn gewoon één van de gereformeerde kerken in dit land (...), deel uitmakend van de kerk die wel op heel veel plaatsen aanwezig is en tegelijk gebroken, samen op zoek naar eenheid. Tegen de achtergrond van zijn artikelen zal dit moeten betekenen dat er een onzichtbare kerk van Christus is, die in allerlei gereformeerde kerken zichtbaar wordt (we zullen wel moeten denken aan de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK), de Nederlands Gereformeerde Kerken (NGK, waarschijnlijk de Gereformeerde Bond in de Nederlands Hervormde Kerk naast de Gereformeerde Kerken vrijg. (GKV), misschien ook nog de Gereformeerde Gemeenten). Het lijkt ons goed op riet door Kuiper opgeworpen vraagstuk in te gaan. We stellen ons voor vanuit de Schrift na te gaan hoe we over de (onzichtbare) kerk (moeten) denken en daaraan het denken in de EKV in heden en verleden te toetsen. Is het denken binnen de GKV inderdaad veranderd, moet het veranderd worden, wat leert de Schrift over de kerk? We benaderen dit alles in een breed kader, om aan alle aspecten die in Kuipers artikelen en in allerlei ingezonden stukken in het ND aan de orde kwamen, recht te doen.

meenschap is de gemeenschap die de cultusgemeente met Jahwe beoefent en Jahwe met de gemeente, of het geheel van degenen die recht van toegang tot de cultusgemeenschap hebben.³ Israël is Gods Qahal omdat Hij haar riep en Hij Zich aan Israël openbaarde en haar uitkoos op grond van Zijn vrije wil, om Zijn daden te kennen. Qahal duidt niet altijd op Israël als staatkundig totaal. Tot Israël als natie konden meer mensen toegang krijgen dan tot de Qahal. Alleen een Israëliet die aan bepaalde (reinheids)eisen voldeed werd tot de Qahal toegelaten (bijv. besneden zijn). Ontmanningen werden niet toegelaten, evenmin de Ammoniet en de Moabiet. De Qahal was dus een dynamische grootheid. Mensen kon ook de toegang worden ontzegd. Huichelaars werden gemaand weg te blijven.⁴ De Septuagint vertaalt Qahal regulier met ekklesia. Voor de 'vergadering van Israël' wordt in het Oude Testament ook het woord 'edah gebruikt dat als regel op de cultusgemeente duidt. Het wordt in het Grieks weergegeven met sunagogè. In het Grieks duidt sunagogè frequent op het gebouw (al kan het ook de in het gebouw vergaderde gemeente aangeven) en ekklesia op de bijeenkomst in het gebouw. Ekklesia is meer een kwalitatief begrip dan het kwantitatieve sunagogè.⁵

1.2. ekklesia

Het Nieuwe Testament gebruikt voor kerk het woord ekklesia. Het neemt dus het kwalitatieve begrip voor kerk uit het Oude Testament op om daarmee het begrip kerk in het Nieuwe Testament aan te duiden. Omwille van de overzichtelijkheid geven we hier in een korte pa-

1. De kerk in het oude verbond

1.1. woordgebruik

Voor kerk wordt in het Oude Testament het woord Qahal gebruikt. De Qahal is de bijeenkomst van het

volk dat opgeroepen wordt voor de 'oorlogen des Heren', voor een rechtszaak, of, en wel met name, voor een cultusplechtigheid. Qahal-Jahwe is de zichtbare manifestatie van de kerk van het Oude Testament bij uitstek. De cultusge-

ragraaf aandacht aan het Woordgebruik voor kerk in het Nieuwe Testament.

Ekklesia duidt op de kerk als een groep mensen die net als het volk Israël door God ergens uit geroepen ("samenroepsel"⁶) is,⁷ om burgers van Gods Koninkrijk⁸ te zijn.⁹ Zij worden heilig genoemd, in tegenstelling tot de hen omringende wereld (Handelingen 9:13; Romeinen 1:7; 8:27; 1 Corinthiërs 1:2; 6:1; 16:1, 15; 2 Corinthiërs 1:1; 13:12.) De gemeenschap is door de doop omgrensd (Handelingen 2:41; 5:11; Galaten 3:26-29). Het is een markeerbare entiteit, waarvan verschillende keren het aantal leden wordt berekend (Handelingen 2:41; 4:4), met concrete regelingen en tuchttoefening.¹⁰ De kerk staat onder leiding van lokale ambtsdragers.¹¹ Verkiezing door de Here ligt ten grondslag aan deze kerk.¹² Het woord ekklesia kan op een lokale gemeente wijzen (Romeinen 16:1, c.a.p., de aanhef van vele brieven in het NT), op een huisgemeente (Romeinen 16:5; 1 Corinthiërs 16:19; Colossenzen 4:15), op gemeenten in een bepaalde regio (Galaten 1:3; 1 Corinthiërs 11:16) en de universele kerk (Matteüs 16:18), en op de kerkdienst (1 Corinthiërs 11:18; 14:19, 28, 34vv.). De Nieuwtestamentische ekklesia is de vervulling van de Qahal.¹³

1.3. kerkvergadering in het Oude Testament

De kerk in het Oude Verbond werd door God vergaderd vanaf het paradijs. Hij ging daarmee na de zondeval door. Er ontstond wel een schifting. De Here vergaderde door Zijn Woord, door openbaring, die Hij niet aan ieder gaf.¹⁴ Zijn volk kwam na verloop van tijd in samenkomen bijeen. Het eerste signaal daarvan nemen we in Genesis 4:26 waar, waar het 'aanroepen van de Naam des Heren' als aanduiding van een soort kerkelijke bijeenkomst wordt opgevat.¹⁵ Vanaf Genesis 12 gaat de Here in Zijn kerkvergadering verder op het smalle spoor van Abram en zijn na-

geslacht. Het teken hiervan is de besnijdenis waarmee de Here het verbond nissen Hem en de gelovige Abraham en zijn zaad verzegelt. Uitdrukkelijke eis was dat heel het volk besneden zou worden, als onderscheidingsteken ten opzichte van de heidenen. De besnijdenis wordt zelfs het verbond genoemd (Genesis 17). Het teken moest leiden tot besnijdenis van het hart. Dat is de ware besnijdenis (Romeinen 2:28; 3:29, cf. 9:6). De besnedenen verkeerden in een door de Here bevoorrechte situatie. In het verbond is de Here Israëls Koning, het verbond is theocratisch bepaald.¹⁶ Israël is Gods Eigen, afgezonderde, daarmee heilige volk, met (sinds David) Jeruzalem als staatkundig en religieus centrum.¹⁷ Het begrip heilig heeft frequent iets objectiefs en kan ook voor grond of een stad gebruikt worden,¹⁸ al bleef de gegeven heiligheid vooral adhortatief.¹⁹ Het was ook aanleiding tot tucht met als doel redding, zodat Israël Gods volk kon blijven en van de verbondswraak gevrijwaard bleef. Regelmatig bracht Israël zijn positie als uitverkoren volk van God in gevaar. We wijzen op de impact van het optreden van de 12 verspieters (Numeri 13; 14), de opstand van Korach, Datan en Abiram (Numeri 16, 17) en de geschiedenis van Richteren 19 - 21. De Here bleef Zijn volk trouw om Zijn verbond met de patriarchen dat Hij een eeuwig verbond had genoemd. Ook al centreerde de Here Zijn kerkvergaderend werk in Israël, Hij was de volken daarbuiten niet vergeten (zie noot 17), zoals al bleek in Genesis 12:3 (zeggen voor alle volken via Abram) en concreet te zien was in de figuur van bijv. Melchizedek, Ruth, Tamar, Rachab (God kan Zijn kerk vergaderen zelfs door geruchten, Jozua 2:10) en Naäman.²⁰ Als de Here Israël een koninklijk priesterschap (Exodus 19:5) noemt, blijkt ook daaruit dat Hij nog steeds de God van de wereld wil zijn. Zoals priesters het volk bij God vertegenwoordigen, zo Israël de wereld bij God.²¹

Een ingrijpend moment in de geschiedenis van de kerk van het Oude Testament is de scheuring van het rijk in het twee- en tienstammenrijk na het koningschap van Salomo. Jeroheam maakt het tienstammenrijk los van de kerk van het Oude Testament, los van Gods verordeningen, al pretendeerde hij van niet (1 Koningen 12:28). De scheuring zelf was naar Gods bestel (1 Koningen 11:29-39) al moest de politieke scheur geen kerkelijke scheur worden (1 Koningen 11:38).²² Jeroheam maakte dat er wel van, wat het eeuwenlange refrein opleverde over de "zonde die Jeroheam de zoon van Nebat Israël had doen bedrijven" (1 Koningen 12:27v.). Het volk volgde hem in deze zonde (1 Koningen 12:30) tot de Baälsdienst onder Achab toe. De Here vergeet dit afvallig deel van het volk niet (Hij had daar nog 7000 die hun knieën voor Baal niet gebogen hadden, God houdt Zijn kerk ook daar staande), en laat Elia in zijn duel met de Baal een altaar van twaalf stenen oprichten als een appèl van de Here tot herstel van de (geestelijke) eenheid, al straft Hij, en dreigt Hij met verwerping.²³ De Here bleef beide rijken als Zijn volk beschouwen, afgezonderd van de onbesnedenen. Bij afval appelleerde Hij op de besnijdenis en nep op de harten en oren te laten besnijden (Jeremia 4:4; 6:10; 9:25v.). De kerk in het Oude Testament heeft donkere perioden gekend waarin de Here vanwege de verbondsongehoorzaamheid van het volk niet meer dan een rest²⁴ overliet, waarin Hij niettemin met heel het volk verder ging (Jesaja 10; 11; cf. 8:1A-18; Micha 4:6v.). Amos profeteert tot Jozefs rest (Amos 5:15). Het spreken over de rest is in die situaties beschamend en troostvol tegelijk. Het doet Gods verbondstrouw schitteren, als blijkt dat Hij (door de profeten) Zijn volk zelfs in de ballingschap troost en de weg wijst, Zijn kinderen blijft noemen (Ezechiël 16:20) en herhaald oproept tot terugkeer naar het eigen land. Het is duidelijk dat niet allen

terstond naar het verwoeste twee-stammenrijk terugkeerden. Dan blijkt Gods geduld door Zijn aandacht en steun aan wie achterbleven, bijv. Esther en Mordechai. Israël kan Gods trouw niet afdwingen. Herstel is een wonder van genade." Gewezen mag nog worden op de reformatiepogingen door Josia en Hizkia in het 'Icge' tien-stammenrijk (na de wegvoering door Assiir) onder de achtergebleven leden van het tien-stammenrijk (2 Kronieken 23; 30).

Zo kunnen binnen Gods Israël allerlei onderscheidingen worden gesignaleerd. Als volksgeheel was het Gods uitverkoren volk. Daarbinnen waren getrouwen die de Here dienden en die dat niet deden (Psalm 15; 24:3-6; Micha 6:8). Met twee-stammenrijk was onderscheiden van het tien-stammenrijk dat de Here niet diende zoals Hij gediend wilde worden in Zijn tempel te Jeruzalem. Binnen het twee-stammenrijk was soms niet meer dan een rest die de Here nog diende. Zo'n rest werd ook binnen het tien-stammenrijk gevonden. Een deel van het volk keerde uit de ballingschap terug, een deel bleef achter. Het 'lege' tien-stammenrijk gaf partieel gehoor aan de oproep pascha te gaan vieren in Jeruzalem, niet allen maakten die reis. God kan met dit volk Zijn einddoel van een nieuwe hemel en aarde niet bereiken. Noordgraaf trekt een bepaalde lijn: de verkiezing van Israël, die zich toespitst op de rest. Dan nog weer op de Knecht des Heren als het ware Israël. Door Hem wordt het nieuwe volk van God vergaderd uit Israël en de volkeil (de "velen" uit Jesaja 53:12). Zo creëert de Here Zich een nieuw volk: de ware tempel, het ware zaad van Abraham, de ware besnijdenis, het nieuwe uitverkoren volk,²⁶ en sluit met hen een nieuw verbond (Jereemia 31; Hebrëen 8).

2. De kerk in het Nieuwe Verbond

2.1. *her nieuwc begin hij Jezus*

De kerk treedt een nieuwe fase in met het optreden van Jezus uit Nazaret. Deze wordt al voorbereid in de prediking van Johannes de Doper die vooral de komst van het Koninkrijk van God aankondigt. Door zijn optreden ontstaat al een profilering in Israël en 'morele herbewapening' als preparatie op de komst van Christus. Als de Christus dan komt kan Hij helen en genezen. Het openbare optreden van Christus volgt op Zijn doop door Johannes.²⁷ Bij diens komst en door Zijn optreden tekent zich dan al snel de nieuwe ekklesia af tegenover de synagoge, die Christus verwerpt. De nieuwe ekklesia is het nieuwe Israël, het ware vervolg op de Oud-testamentische Qahal (Matteüs 16:18; 18:18), dat van Zijn Woord leeft en naar Zijn stem luistert (Johannes 6:68; 10; 15), en niet inccr aan het aardse Jeruzalem is gebonden (Johannes 4:21), maar weer werkelijk katholiek zal zijn. Christus doet nog wel dringend beroep op het volk van het Oude Testament (Lukas 23:38vv.), maar biologisch zaad van Abraham kan wel buiten Zijn kerk komen te staan (Matteüs 11:20-24; 21:43). Christus zet het verbond voort, maar maakt tegelijk van meet aan duidelijk dat het heil tot alle volken zal worden uitgebreid (Matteüs 8:11; 21:33vv.; 28:18v.; Markus 12:1vv.; Lukas 13:29). Hij bindt deze wereldkerk samen met de oproep de ene Herder te volgen en bidt om en belooft haar blijvende eenheid (Johannes 10:16; 17). Hij is de vervulling van de ene Herder - Koning van Ezechiël 34. De gemeenschap met Christus zal het hart zijn van de kerk in deze nieuwe bedeling. De kerk is ook in het Nieuwe Testament het werk van Gods handen, Zijn schepping,²⁸ die Jezus Zich creëert door Zijn Woord. Wie zich daaraan niet houdt wordt weggebroken, wat afscheiding van de andere leden/ranken met zich brengt (Johannes 15:6). Het Woord gaat voor de kerk uit en vervolgens van de kerk uit. Christus' barmhartigheid doet Hem de verloren schapen

van het huis Israël vergaderen (verzamen, zoeken, bijeenbrengen, Matteus 12:30; Johannes 4:36; Markus 9:30, 35-42), tot Zijn (nieuwe) kudde, Matteus 11:28-30; Johannes 10). Maar Hij zal ook de grenzen over gaan, als de vervulling van Genesis 12:3. Hij is de redder van de wereld, die de Zijnen markeert met de doop in Zijn bloed en hen onderwerpt aan Zijn juk, Zijn Woord. De wereld zal de gemeente (leren) kennen. Tot versterking van hun geloof stelt Hij het sacrament van het Avondmaal in. Zo legt Hij het fundament voor een liefdesgemeenschap,²⁹ die zich aan de waarheid houdt, heilig is, het evangelie uitdraagt, en een eenheid is.³⁰ Hij garandeert de eeuwige continuïteit van Zijn gemeente (Matteüs 16:18; 28:20), als die zich houdt aan Zijn Woord. Al zijn er maar twee of drie in Zijn Naam bij elkaar, daar is Hij (Matteus 18:20), daar is de kerk, de algemene, universele, katholieke kerk. Christus' Naam is katholiek herkenningsteken.³¹ Hij is de Zoon des mensen, de vertegenwoordiger van Gods volk bij God (Daniël 7).³² Zo brengt Hij de gemeente voor Gods troon. Dat beïkent niet dat de kerk nooit in gevaar kan komen. In de gelijkenissen van Matteus 13 somt Christus een aantal gevaren op die het geloof en daarmee de kerk bedreigen. De kerk zal altijd een gemengd (Matteus 13:1-9, 18-43) gezelschap zijn."

Niet iedereen die door Christus (of Zijn apostelen) wordt geroepen tot Zijn kerk, komt in gehoorzaamheid. Duidelijk is dat bij bijv. Thomas. Christus vergadert Zijn kerk door het Woord dat Hij spreekt, ondersteund door tekenen en wonderen. De voortgaande bouw van Zijn kerk kan dus alleen plaatsvinden in gehoorzaamheid aan Zijn Woord (de waarheid, de canon), zoals voortdurend in het Nieuwe Testament wordt benadrukt. Hem volgen is Zijn geboden bewaren (Johannes 14:15; 15:10). Daarmee is de zuivere verkondiging van het Woord als

het wettige middel voor ware kerk-groei aangewezen.³⁴ Als iemand de Schrift leest en tot geloof komt gaat dit niet buiten de kerk om, want haar is het Woord toevertrouwd, zij draagt/droeg zorg voor de verbreiding ervan. De kerk wordt een door de Geest in de volle waarheid geleide, dynamische gemeenschap. Er is een onwrikbaar basisgegeven: Christus' Woord. Maar daarop wordt voortgebouwd. Christus Zelf begon met de boei van de kerk in zijn nieuwtestamentische fase, maar wijst tijdens Zijn leven op aarde aan, hoe en door wie er verder gebouwd moet worden. Hij blijft de dragende grond van de kerk (1 Corinthiërs 3:1-9). De grenzen van dat vergaderwerk kunnen wij niet aangeven (Johannes 10:16, Christus kent de Zijnen al voor ze tot geloof gekomen zijn). Zijn werk is voor ons niet te overzien al is er wel zichtbaar resultaat.³⁵

Bij de voortgaande bouw van Christus' kerk is er het vaste basisgegeven van Zijn Woord. Zijn schapen horen naar Zijn stem (Johannes 10:5, 27) en worden leerlingen van Hem (Matteüs 28:19v.), nemen een voorbeeld (Markus 9:35-37; 10:13-16; Matteüs 18:1-14) aan de kinderen. "Dat is het kenmerk van Christus' kerk. Op Zijn Woord als het enige fundament, de wereld overgedragen door de apostelen, die daarom zelf ook fundament worden genoemd, moet worden voortgebouwd. Dat heeft Christus bij Zijn Icom op aarde reeds geïnitieerd. Hij roept op met Hem bijeen te brengen (Matteüs 12:30; cf. Markus 9:38).³⁷ Daarmee heeft Christus' kerkvergadering een geweldige dynamiek gekregen, ook na het verscheiden van de apostelen en ooggetuigen.³⁸

¹ De tweede in de ZOZ-bijlage d.d. 28 augustus 1999.

² In een bepaald kader waren we bezig ons te verdiepen in het onderwerp kerk. We maken de resultaten daarvan op deze wijze naar we hopen vruchtbaar voor de door Kuiper opgeworpen kwestie.

³ Kritzinger, J.D.W. Q'HAI. JAHWE Wat dit is en wie daaraan mag behoort, diss.,

V.U., Kampen, 1957. 16. 57.

⁴ Zie Deuteronomium 7:6; 9:5; 23:2-9; Psalm 15 en 24.

⁵ Noordegraaf, A. De kerk in het Nieuwe Testament, in: Spijker e.a. red, W. van 't De kerk Wezen, weg en werk van de kerk naar reformatorische opvatting, Kampen. 1990, 19vv., 46v; Wentsel, B. De Heilige Geest, de kerk en de laatste dingen. De kerk als het saamhorige volk Gods. Dogmatiek deel 4h. Kampen, 1998, 21, 77-79.

⁶ Vlijm, J.M. De kerk en de kerken, in: Sola Fide, periodiek, uitgaande van de Calvinistische studentenbeweging, jrg. 15 (1962), no. 4/5, 43.

⁷ 1 Petrus 2:9; Romeinen 8:30; 9:24vv.; 11:29; 1 Corinthiërs 1:9, 26; uit een 'verkeerd gedacht', Handelingen 2.40

⁸ Filippenzen 3:20.

⁹ Het komt van het Griekse ek-kaleoo, dat aangeeft dat iemand ergens uit (ek) geroepen (kaleoo) is. De burgers werden uit de stad opgeroepen voor een volksvergadering (ek-klesia, zie bijv. Hand 19:32). Coenen, t s v Church, in: Brown general ed., C The new international dictionary of New Testament theology, 1986, 291-307; Noordegraaf, A. De Kerk NT, 19. De Zoon van God vergaden en dat is een 'vergaderen uit' (Ohmann, H.M. De eenheid van het volk van God volgens het Oude Testament, in: Kerke-lijke eenheid gawe en opdracht, Kampen. 1996, 9).

¹⁰ 1 Corinthiërs 14:29, 39v.; 16:3; 1 Thessalunicien 5:6; 1 Corinthiërs 5:1-13; Efeziërs 5:6.

¹¹ Titus 1:9; 3:10v.; 1 Timoteus 4:7; 2 Timoteus 2:23; Hebrëen 13:9; 2 Petrus 2:3; Judas 13, e.a.p..

¹² Matteüs 11:26; Efeziërs 2:4-6; Romeinen 1:6; 8:33; Colossenzen 3:12.

¹³ Noordegraaf, A. De kerk NT, 20, 47.

¹⁴ Ohmann, H.M. De eenheid van het volk van God volgens het Oude Testament. 10v..

¹⁵ Hcyns, J.A. Dogmatiek, 3e druk, Pretoria. 1984, 355v..

¹⁶ Noordegraaf, A. De kerk NT, 21.

¹⁷ Kamphuis, J. Verkenningen III, Opstellen over kerk en uitverkiezing, Goes, 1966, 96. De kerk van het Oude Testament kan in die zin niet katholiek genoemd worden (Balke, W. De eigenschappen van de kerk, in: Spijker, W. van 't De kerk, wezen weg en werk van de kerk naar reformatorische opvatting. Kampen. 1990, 274). Wel katholiek in de zin van principieel gericht op de hele aarde, Genesis 12:3; 18:18; 22:18 (Kamphuis, J. Verkenningen I. Goes, 1963, 55; Faber stemt hiermee in en verwijst nag naar Genesis 17:5; Jesaja 2:2v.; 49:5v.; 11:9; 60:4; Psalm 2:8; 87; Faber, J. Essays, 87v.).

¹⁸ Exodus 3:15; Jozua 5:15; Jesaja 48:2.

¹⁹ o.a. Leviticus 11:44; 19:2; 20:1-27.

²⁰ Smit, H.J.D. Gehoorzamen: achter Christus aan!, in: Douma, J. e.a. red. K. Schilder aspecten van zijn werk, Barneveld. 1990, 85. Smit verwijst ook naar de "7000" uit Achabs tijd (1 Koningen 19). Hij zet daarmee wel twee zeer ongelijke grootheden op één lijn. Het is de vraag of je beide onder de noemer van Gods kerkwerk buiten de kerk kunt vangen. Zie ook Vries, W.G. de De katholieke kerk, 45, die ook nog wijst op Zacharia 1:3, 23 en het Rapport G.S. Heemse 1984-1985, 368; Rapport G.S. Spakenburg-Noord 1987, 598. 608.

²¹ Noordegraaf, A. De kerk NT, 21.

²² De gelijkstelling twee-stammenrijk met de

ware kerk en tien-stammenrijk niet de valse kerk is te snel en te ongenueanceert (een bespreking en verwerping van deze gelijkstelling vinden we bij Ohmann, H.M. Kronieken van het koninkrijk, Rijhelstudie in schetsen III, 2, Bedum, z.j., 69). Zie nog hierboven noot 20.

²³ Kamphuis, J. Verkenningen I, 33v.; Rapport Heemse 1984-1985, 368; Rapport Spakenburg-Noord 1987, 598, 603, 616; Noordegraaf, A. De kerk NT, 22.

²⁴ Wentsel spreekt over rest-theologie of Leimmologie: 1 Koningen 17-22, Jesaja: cf. in het Nieuwe Testament Christus' selectie door het spreken in gelijkenissen (Matteüs 13:10-15; cf. ook Romeinen 9-11; breed over de rest-gedachte in Romeinen 9-11, Wentsel, B. Dogmatiek 4b, 102-104; Wiskerke, J.R. Volk van Gods keuze, Goes, 1955, 113 e.v.

²⁵ Berkouwer, G.C. De kerk I, Eenheid en katholiciteit, Kampen. 1970, 230; Genderen, J. van/Velema, W.H. Beknopte Gereformeerde dogmatiek, 631; Rapport Spakenburg-Noord 1987, 597; Zacharia's oproep jaren na de terugkeer uit de ballingschap (Zacharia 2:6v.), 598, 616. Noordegraaf wijst op het "misschien" van o.a. Joël 2:14 (Noordegraaf, A. De kerk NT, 22).

²⁶ Noordegraaf, A. De kerk NT, 23; Hcyns, J.A. Dogmatiek, 357.

²⁷ Dat blijkt uit de compositie van de evangelien: Matteüs 3:13-14; Markus 1:9-13; Lukas 3:21v.; Johannes 1:29-34; zie ook Bruggen, J. van Christus op aarde. Zijn levensbeschrijving door leerlingen en tijdgenoten, Kampen, 1987, 79v..

²⁸ "erger, K. s.v. Kirche, in: TRE, 207, 210; Härle, W. id., 1989, 281-285: het wezen van de kerk is de door God gestichte gemeenschap van gelovigen. Zie van dezelfde auteur Dogmatik, Berlin-New York, 1795, 570 (het wezen van de kerk is naar Liether: ecclesia enim creatura est Evangelii).

²⁹ Johannes 3:16; Matteüs 28:19; 3:9; 1 Corinthiërs 10:1; resp., Matteüs 11:29; Johannes 1:1-5; resp., Johannes 17: resp. Matteüs 26:26-28, Johannes 13.

³⁰ Johannes 17:11; resp. 14-17: resp. 17-19; Johannes 17:20-26.

³¹ Kamphuis, J. Verkenningen I, 78.

³² Noordegraaf, De Kerk NT, 25.

³³ Berkouwer, G.C. De Kerk II, Kampen, 1972, 194; Genderen, J. van/Velema, W.H. Beknopte Gereformeerde Dogmatiek, 650. Er is discussie over de vraag of de akker in Matteüs 13, de kerk of de wereld is. De akker is de wereld (Matteüs 13:37, 38, 41), maar het feit dat het geloof dat in de wereld bedreigd wordt dragende grond voor de kerk is brengt deze verschillende exegese dicht bij elkaar. Het geloof wordt in de wereld bedreigd, eii dat is een fundamentele bedreiging voor de kerk (zie Vries, W.G. de De katholieke kerk, 19; Wentsel, U. Dogmatiek 4b, 783, deze laatste concludeert uit zijn exegese dat de akker de kerk is, tot bijzonder lankmoedige tuchtbediening. Maar het gaat in deze gelijkenis niet over interne verhoudingen binnen de gemeente van Christus, zie Trimp, C. Onkruid tussen de tarwe, in: Ons Burgerschap, jrg. 42, nr. 11 (1989), Groen Katern, 56v.).

³⁴ Johannes 1:14; 3:21; 14:6v.; 15:26; 18:27; cf. ook 2 Corinthiërs 13:8; 1 Timoteus 6:5; 2 Timoteüs 2:1X; 1 Johannes 1:3; 3:19; 5:6; 2 Johannes 4, R; 3 Johannes 33v..

³⁵ De beweringen in het voorgaande worden o.i. voldoende gestaafd door de (impliciete) Schriftverwijzingen. We hebben deze ont-

leend m.n. aan Noordegraaf, A. De kerk NT, 26-37, 51. We verwijzen voorts naar: Dee, J.J.C. *K. Schilder - oecumenicus*, Goes, 1995, 116v., 192; Genderen, J. van/Velema, W.H. *Beknopte Gereformeerde dogmatiek*, 618v., 643, 647, 652, 654; Kamphuis, B. De kerk, twaalf stellingen, in: *De Reformatie*, weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven, jrg. 68, nr. 21, 408v.; Balke, W. De eigenschappen van de kerk, 274v.; Kamphuis, J. *Verkenningen I*, 86; id., *Verkenningen III*, 64; id., De roeping zich bij de kerk te voegen, in: Vries, W.G. de *De kerk* Kort commentaar op de artikelen 27-29 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, Beldum, 1995, 38, 54, 56; Trimp, C. *Kerk in aanbouw* Haar presentie en pretentie, Goes, 1998, 30, 66v.; Faber, J. *Essays in reformed doctrines*, Neerlandia, 1990, 126 e.v., 143, 161vv.; Vries, W.G. de De katholieke kerk, 9, 13, 16, 30v.; Jagt, J.W. van der De katholieke kerk is te vinden!, in: Vries e.a., W.G. de *De kerk*, 70; Spijker, W. van 't "... den hals buygende onder het Jock Jesu Christi ..." Oorsprong en zin van een uitdrukking in art. 28 en 29 van N.G.B., in: *Bezielde verband*, opstellen aangeboden aan prof. J. Kamphuis bij gelegenheid van zijn vijftienvigti jarig ambtsjubileum (...), Kampen, 1984, 208-219; Jacobs, D. *Verhouding plaatselijke algemene kerk*, 9, 25vv.; Weijland, H.B. De ontwikkeling van de oud-christelijke kerkinrichting en de versterking van de episcopale structuren, in: Spijker, W. van 't/Drimmelen, L.C. van *Inleiding tot de studie van het kerkrecht*, 75; Rapport Spakenburg-Noord 1987, 574, 608; Wentsel, B. *Dogmatiek 4b*, 30-53 (hij geeft in 12 punten aan dat Christus een ekklesia met vaste structuren wilde vestigen), 98-102, 237v., 247-249, 469, 505, 732, 739; kritisch tegen-

over Heyns (Heyns, J.A. *Dogmatiek*, 353v.), formuleert J. Kamphuis de kerk als de ambtelijke vergadering van de burgers van het koninkrijk (*Aantekeningen bij J.A. Heyns' dogmatiek*, Kampen, 1982, 102v.); zo ook B. Kamphuis: de kerk is meer dan een teken van het koninkrijk, ook een deel ervan (a.a., 408v.).

O.a. aan de geschiedenis van Thomas illustreert Schilder zijn onderscheid van coetus en congregatio: pas in tweede instantie gehoorzaamde Thomas aan Christus' congregatio en vielen coetus en congregatio samen (Dee, J.J.C. a.w., 126). We komen op deze onderscheiding van Schilder breder terug in paragraaf 3.1. en 3.2. De kern van Schilders kerkleer is het spreken over de levende actieve, kerkvergaderende Christus (Trimp, C. *Kerk in aanbouw*, 83; Christus vergadert in de onvoltooid tegenwoordige tijd, Schilder, K. *De kerk I*, verzamelde werken van K. Schilder onder red. van Doekes, L. e.a., Goes, 1960, 106, 150, 205, cf. Smit, H.J.D. *Gehoorzamen: achter Christus aan!*, 72 en Trimp, C. *De kerk bij A. Kuiper en K. Schilder*, in: Spijker, W. van 't e.a. red. *De*

kerk wezen, weg en werk van de kerk naar reformatische opvatting, Kampen, 1990, 194).

³⁶ Wentsel spreekt hier over paidologische missio, (Wentsel, B. *Dogmatiek 4b*, 546-550, bij hem hier ook aandacht voor zending en jeugdcultuur).

³⁷ Matteüs 12:30, cf. Markus 9:38.

³⁸ Trimp, C. *De kerk bij A. Kuiper en K. Schilder*, 195. Voor Schilder is Christus' voortgaande activiteit van vergaderen en institueren het voornaamste kenmerk van de kerk. Daarom is de kerk altijd maar een "voorlopigheidsinstituut", een huis in aanbouw (cf. Trimp, C. *Kerk in aanbouw*, 84, 89, 107). Zie ook Genderen, J. van De kenmerken van de kerk, 293; Kamphuis, J. *Verkenningen I*, 24).

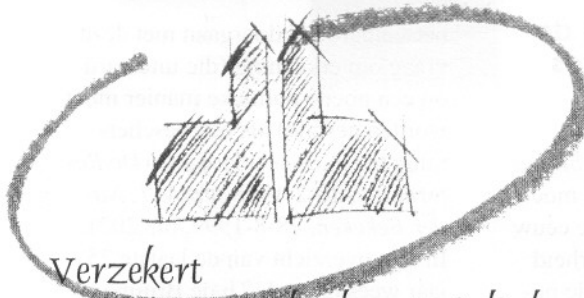
Ds. P.L. Voorberg is predikant van de Gereformeerde Kerk van Emmeloord.

Overweging

heeft u wel eens overwogen
om een abonnement
op de Reformatie te nemen?

bel: 0113 - 215591

donatus

Verzekert
van Avonddmaalstel tot Zadeldak
alles onder uw kerkelijk dak!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.
Al sinds 1825 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.
Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollantlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

SPIEDEND NAAR EEN DOORTOCHT VOOR DE CHRISTELIJKE POLITIEK 3

A.J. Verbrugh

samenleving

geclausuleerd voor open communicatie inzct.

Maar geen voedsel aan karikaturen geven.

Wel is het nodig om - zoals de verspieters van Numeri 13 - goed het terrein te verkennen, waar bedoelde volhardende vraag moet doorklinken. Als de 'verspieters' een goede schets van de politiek-ideologische situatie van deze tijd leveren, kan je ook de juiste tactische operaties inzetten. Dan moet je in een politieke functie in de Kamer bijv. niet beginnen met te zeggen dat wij burgers van twee koninkrijken zijn. Het gaat in de politiek primair over het aardse koninkrijk. Ook moet je je vandaag niet als vanzelfsprekend beroepen op de God van de Schrift en van bijv. geloofshelden uit de historie als je wilt zeggen dat God geen handel op zondag wil, geen abortus, seks buiten het huwelijk, verkeerde begeertes enz. In de geheel geseculariseerde wereld van rond A.D. 2000 weten verlichte en postmoderne kiezers niets meer van de Schrift of alleen karikaturen. Ze maken zich ervan af door te beweren dat de christenen God als Schrikgeest gebruiken voor het verbieden van dingen die veel mensen nu eenmaal best wel eens willen doen. Zo is het uiteraard niet. Daarom moet van de Allerhoogste waarvoor eerbied wordt gevraagd, eerst de zeer gewichtige betekenis voor het aardse koninkrijk worden getoond. Je moet er vandaag nog meer dan vroeger aan denken dat de God van de Tien Geboden begon met te zeggen: Ik ben de God die jullie uit je Egyptische slavernij heeft vrijgemaakt. Een God die dat deed, was geen Schrikgeest, maar

*In twee voorgaande artikelen is gewezen op een boekje van drs.R.Janssens van de Groen van Prinsterer-Stichting, met als titel **De burger in beeld**. Hierin wordt aanbevolen om vanwege de steeds verdergaande secularisatie de overheid niet langer rechtstreeks op te roepen God publiek te eren. Door van deze 'getuigenispolitiek' af te zien, ontstaan ook verdere gevolgen voor het voorgestane beleid. Inhoudelijk wordt teruggeleid naar de politiek van de laat-antirevolutionairen, die de vervlakking niet tegenhield, maar helaas hielp bevorderen door te veel camouflage en aanpassing. Toch eist de huidige tijd, waarin de betekenis van Jacobs God voor onze samenleving volop wordt betwist, raak een andere aanpak dan in het verleden. Hierover in dit slotartikel.*

In alle tijden zeggen dat de overheid gewillig dienaar van God moet zijn.

Anders dan in het boekje *De burger in beeld* wordt gesuggereerd, moeten christenen ook in de 21ste eeuw rechtstreeks proberen de overheid te bewegen tot erkenning in de publiek-samenleving van Gods grootheid (die wordt gezien uit de macht van de Zoon). Ook moeten zij zich hiervoor richten tot de kiezers die veel invloed op de samenstelling van de overheid hebben. Dit geldt voor alle tijden. De Bijbel wijst er doorlopend op dat de overheden hun ambt in dienst en tot eer van God moeten vervullen (Ps.2:11; 68:33; Spr.8:15; Rom.13:4; Hand.12:23; Opb.1:5; 19:16). Bovendien werkt alleen al

het volhardend doorgaan met deze vraag om erkenning (die uiteraard op een goede politieke manier moet worden gesteld) als een bescherming tegen de secularisatie (De Reformatie, 28-2-1998, blz.437; *Nader Bekeken*, 28-8-1999, blz.202). In zijn overzicht van de laatste 25 jaar wees drs.A.L.Th.de Bruijn erop dat veel christenen geloof en kerk moeilijk kunnen verbinden met hun dagelijks leven in de moderne cultuur. In toenemende mate heeft dit noodlottig gevolg (*De Reformatie*, 2-10-1999, blz.19). Het beschamende vermoeden ontstaat dat de 'theocratisch' denkende SGP haar aanhangers beter beschermt dan een GPV of RPF, dat in de praktijk onbekommerd zou redeneren vanuit een 'onzijdige' overheid en zich vervolgens onvoldoende

waard om naar te luisteren. En waard om zijn geboden te volgen, gerechtigheid te betrachten, enz. Daarom moet vandaag de eerste aanspraak in de politiek zijn de argumentatie die de positieve betekenis ondersteunt van de erkenning van God door overheid en publieke samenleving.

De ideële ingang van de mens

De verlichte en postmoderne individualistische spraakmakers van vandaag houden een samenleving in stand, die de mens in een wereld-beschouwelijk vacuüm plaatst. De structuur van onze agnostische samenleving is onmenselijk omdat ze geen rekening houdt met de ideële ingang van de mens (Be *Reformatie*, 29-5-1999, blz.761). De Delftse emeritus-prof. S.J. Doorman in de wetenschapsfilosofie sprak van een fundamentele menselijke behoefte, die maakt dat in alle culturen troost wordt geboden door 'mythische beelden' die het leven zin geven of de sterfelijkheid draaglijk maken

(de *Volkskrant*, 17 sept.). Nu komt onze samenleving met 'mythische beelden' snel verkeerd uit. Ik denk altijd liever aan Augustinus die in zijn *Belijdenissen* (I,1,1) schreef dat het hart van de mens onrustig is tot het rust heeft gevonden bij God (vgl. Rom.1:36). Een agnostisch politiek beleid dat dit negcert, doet in de publieke samenleving geweld aan de ideële structuur van ieder mens. Nu zijn de waarden en normen waar het kabinet over spreekt, volgens de jongste Troonrede verankerd in de Grondwet. Maar in de Grondwet is geen ankergrond te vinden. De (schaarse) normen hangen in de lucht als een autonome moraal die onvoldoende toespreekt. Ook VVD'er F.Bolkestein constateerde dit fundamentele gebrek tot dat de partijmachine van de VVD hem overstemde. In de opiniepagina's van de grote kranten tref je regelmatig klaagzangen aan over de politieke leegte die onze samenleving kenmerkt. J.P.de Vries wees in

het *Ned.Dagblad* (27 jan., 5 mei) op uiteenlopende bekende figuren die soortgelijke moeiten signaleren: prof.B.Smalhout in *De Telegraaf*, P.Pekelharing vanuit Groen Links. A.Kinneging uit de VVD). Anet Bleich (*Volkskrant*-columniste, 22 sept.) voelde zich ongemakkelijk onder de deken van pragmatisme en bureaucratie van het kabinet. Door het pragmatisch samengaan van VVD en PvdA sedert 1994, is de lege plek in overheidsbeleid en publieke levensstijl nog opvallender geworden. Er zijn geen pakkende publieke thema's meer, klaagde cultuurhistoricus Th.H.von der Dunk in *Socialisme en Democratie* (aug.1999, blz.329). Dr. A.Vlot schreef terecht dat het er in deze tijd om gaat een duurzaam alternatief te vinden voor het vacuüm van het horizontalisme. Er moet worden gezocht naar het meerdere dat er is naast handleidingen voor Schiphol, genetisch manipuleren en houseparties (De *Reformatie*, 5-9-1999, blz.990). Zelfbestemming leidt tot de illusie van Von Münchhausen die zich aan eigen haren omhoog wilde trekken. Wie echter de schepingsbestemming van zijn persoon indachtig is - werken, streven, bidden, ook rusten, helpen, liefde geven - onder de almachtige maar vriendelijke, door Christus toegankelijke God, volgt en laat zich leiden door een vaste koers die hem verder brengt waar hij zijn moet.

Individualisme en persoonlijk utopisme.

Omdat ook de niet-christen zo bestaat dat hij een ideële ingang heeft, probeert ook hij zich in de samenleving op iets onzichtbaars te richten. In de tijd van de ideologieën waren dit vaak maatschappij-utopieën (zoals bijv. het 'ideale' socialisme). Maar de utopieën zijn ongeloofwaardig gebleken en vandaag in de ban gedaan. Toch blijven de mensen hun gevoeligheid voor onzichtbare toekomstbeelden behouden. Wat doen zij nu? Peter Giesen schreef onlangs in de *Volkskrant* (4

sept.) dat de utopieën van vroeger over een ideale maatschappij van vandaag hebben plaatsgemaakt voor persoonlijk utopisme, waarbij allerlei mensen een ideaalbeeld voor zichzelf willen bereiken. Dit is de basis van hun individualisme. Ze willen voldoen aan de norm van vandaag: erg intelligent zijn, ook sportief, gevat en leuk, sociaal vaardig, met een flinke studie achter de mg, een goed uiterlijk en een netwerk van relaties. Zulke mensen verdienen meer geld dan een ander en passen uitstekend in deze tijd. Succes hebben betekent dat je het beter doet dan de anderen. Eigenlijk zijn zulke voorstellingen niet eens specifiek 21ste eeuwse. Een Leidse chemie-professor zei mij eens: Geluk is als je iets weet wat een ander niet weet.

Biedt de mensen een wereldbeschouwing.

De keerzijde hiervan is, dat in onze tijd van korte-termijn-aandeelhouderskapitalisme, genadeloze concurrentie en wedijver in hoogte van consumptiebestedingen maar weinigen 'de besten' kunnen worden geacht. De anderen zijn niet zo best. Voor velen wordt de illusie van het meesterschap over een zo groot mogelijk deel van de wereld en over zoveel mogelijk anderen daarom al gauw een desillusie. De praktijk blijft erg achter bij het utopische beeld dat de gedachte van zelfbestemming en zelfontplooiing meebrengt. De individualistische zelfbestemming brengt meer verliezers en genotzoekers voort dan vastovertuigde winnaars. Daarom is het in deze tijd zeker niet onrealistisch als je erop wijst dat de mensen niet zijn geschapen om als eenzaam tronend (of zuchtend en blowend) individu te bestaan, maar om samen met een ander en met nog weer anderen verder te komen tot wederzijds nut en dat juist daaruit de waarde van elke persoon ontspringt. Hoe dit kan? Niet door te zeggen dat er nu eenmaal een geïndividualiseerde samenleving is ont-

staan, en dat we ons met onze christelijke politiek daaraan mochten aanpassen. Maar biedt de incens een nieuwe wereldbeschouwing aan die is gericht op hun scheppingsbestemming en die kan dienen voor het politieke en sociale leven, en voor de netwerken, waar ze zelf deel van uitmaken. Prof. Roel Kuiper van de RPF zei het goed: Er is geen doel voor de samenleving, er is na alle individualisering behoefte aan gemeenschappelijkheid, maar het ontbreekt aan immateriële thema's. De overheid is gevangen in termen van emancipatie, zelfbestemming en democratisering en durft verder niets te zeggen (*Afgestemd*, 9-10-99, blz.10). Onder bedding van Gods hulp moet je met je wereldbeschouwing die op de Bijbel is gegrond, tegen deze individualistische en postmoderne stroom oproeien. Immers, anders dan de persoonlijke utopie van je eigen ideaalbeeld (dat altijd tegenvalt) is het bestaan van God gemeenschappelijk voos alle mensen, dus ook voor allen die deelnemen aan de publieke samenleving. Daarom zal het vandaag nodig zijn dat een voorstel tot publieke erkenning van God samengaat met kritiek op het heersende individualisme.

Discussie voor een andere samenleving voor de 21ste eeuw

Want hoe wordt de samenleving, als het besef ontstaat dat ze verder kan gaan onder leiding van een rechtvaardig God die zijn schepping liefheeft? Dan ontstaat het type van een 'gemobiliseerde samenleving', waar de taken van de mensen in beginsel globaal zijn gecoördineerd (uiteraard niet in detail) en de verhoudingen worden getypeerd doordat allen - op verschillende manier, maar toch in wezen - hetzelfde doel nastreven, namelijk de presentatie, door duurzame ontplooiing van de schepping, van de eer van God die hiervoor kracht geeft. En wie een vast en goed doel sterk voor ogen heeft,

stelt zichzelf onder de discipline van dit goede doel en vermijdt verkeerde daden. Dan krijgen de verliczers, de gedesillusioneerden van de zelfbestemming, een schouderklop - ze doen volop mee! Solidariteit en waardering voor elkaar komen daaruit voort. Zeker, de betekenis van de overheid die dit laat blijken, zal dan weer toenemen, en daarbij ook de politieke participatie van de burgers. Is dat erg? Een discussie over deze zaken zal het GPV (en de RPF) verder kunnen helpen. Docent-theoloog De Bruijne schreef in zijn genoemde artikel over 25 jaar *De Reformatie* dat de theologen nog niet zijn toegekomen aan een bezinning op de vragen in verband met de secularisatie. Wat let hen om nu te beginnen? Ze kunnen het complement zijn van politici, zoals Schilder het was voor het begin van het GPV. In elk geval hoop ik dat de personen die zich voor zo'n discussie willen inzetten, uit hun schuilhoeken komen en royaal toegang krijgen tot de pers. Gezocht wordt naar mensen die én de Schriften goed kennen, steeds nauw met God willen leven, en nuchter nagaan wat er in de 21ste eeuwse, individualistische, pragmatische, vooral op het onmiddellijke heden gerichte mensen omgaat.

Dr. A.J. Verbrugh s oud-Tweede Kamerlid voor het Gereformeerd Politiek Verbond en woont te Dordrecht.

Huisstijlen:
Briefpapier, env., visitekaartjes

 de Bunschoter bv
drukkerij

Postbus 10 - 3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel (033) 299 79 99 - Fax (033) 299 79 98

NBG-Plus

De NBG-Plus wordt inmiddels door veel gezinnen met plezier gebruikt. Wij kunnen u de NBG-Plus, die uitgebreider is dan de concordantie, van harte aanbevelen.

De Heidelbergse Catechismus

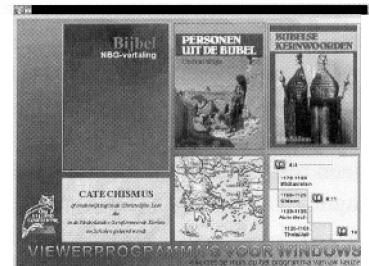
De vragen en antwoorden met de honderden bijbeltekstverwijzingen maken het gebruik eenvoudig.

Bijbelse kernwoorden

Een digitaal woordenboek waarin belangrijke bijbelse kernwoorden zijn opgenomen.

Personen uit de Bijbel

Een programma met meer dan 400 belangrijke persoonsnamen.

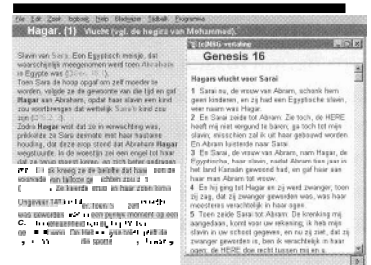

De zendingsreizen van Paulus

Een programma met een fraaie kaart met bijbelse plaatsen die bij aanklikken de betreffende reizen van Paulus weergeven.

De Tijdbalken

Door zijn eenvoud handig, is het eenvoudige gebruik van de tijdbalken. Er zijn drie: De Richteren, de koningen van Juda en de ko-

nigen van Israël.

De NBG-vertaling op deze CD-Rom met uitgebreide zoekfuncties geeft binnen enkele seconden de gevraagde teksten ter beschikking, zonder ingewikkelde handelingen. Het kopiëren van teksten naar een ander programma gaat zeer gemakkelijk. Eenvoudig kunt u uw eigen notities bewaren, bewerken en printen. Een programma dat u zonder poespas in staat stelt om bijbelteksten op een eenvoudige manier en efficiënte wijze te bestuderen.

Prijs f 150,-

**Uitgeverij
Oosterbaan & Le Cointre**

Postbus 25,4460 M Goes

'ZELF' IN BEELD

Opnieuw is het Mauritshuis erin geslaagd een groot publiek te trekken. Na Vermeer is nu de eer aan Rembrandt. Uiteraard niet de hele Rembrandt, maar een helder afgebakend thema uit zijn omvangrijke oeuvre: de zelfportretten.

Een magnifieke greep! Nog nooit hing deze opmerkelijke kant van Rembrandt in een overzicht bijeen. In samenwerking met de **National Gallery** in Londen slaagde men erin, werken bijeen te brengen uit musea en particuliere collecties in Nederland en Engeland, Duitsland, Zweden, Frankrijk, Spanje, Italië, Oostenrijken en de Verenigde Staten. Musea zullen er niet op te wachten hun kostbare werken uit te lenen. Particulieren voelen daar gewoonlijk nog minder voor. Toch is het Den Haag gelukt zo'n tachtig procent van Rembrandts zelfportretten in huis te halen. Wie honderd procent wil, moet de prachtige catalogus aanschaffen. Daarin staat het geheel van getekende, geëtsde en geschilderde zelfportretten gaaf afgedrukt in chronologische volgorde (berekend), en is elk zelfportret voorzien van commentaar, met vergelijkingen in woord en beeld.

Kleding en inkleding

De expositie wordt gepresenteerd onder de prikkelende titel *Rembrandt zelf*. Prikkelend, want de catalogus vraagt zich af, of de meester ooit bedoeld heeft zichzelf uit te beelden. Even daar gelaten dat kunst nooit de werkelijkheid maar

een beeld daarvan toont, is er met Rembrandt iets bijzonders aan de hand. Onmiskenbaar laten de beelden zien dat hij zichzelf rollen toedeelt. Hij geeft zich een plaats als figurant in een historiestuk, of hij gebruikt zijn gelaat als *tronie* (bruikbaar element voor zo'n historiestuk), of hij doet zich uit in histo-

riserende kledij. Ook ontmoeten we hem in werkkleding – evengoed onalledaags en ongebruikelijk. Wanneer hij zich ook nog eens – bij uitzondering – gewoon, eigentijds gekleed in beeld brengt, rijst de vraag of dit niet de zoveelste inkleding is. Drukt dit wellicht evengoed iets speciaals uit?

Iets speciaals – maar wat? Verwijst elke uitdossing naar iets anders?

Rembrandt geeft ons raadsels op, en het is de verdienste van deze catalogus is, dat hij ons met de neus op dit gegeven drukt. Tegelijk geeft hij een eerste aanzet om dit type beeldraadsels op te lossen.

Met zijn kleding kijkt Rembrandt regelmatig, over tijdgenoten en directe voorgangers heen, een eeuw terug. Zijn kostuums doen vaak vroeg zestiende-eeuws aan. Daarbij valt meer dan eens een gefantaseerde oosterse toevoeging op. Het zestiende-eeuwse element verwijst onder andere naar grote voorgangers als Rembrandts vroegere plaatsgenoot Lucas van Leyden en de Duitse meester Albrecht Dürer. Door naar hen te verwijzen poseert Rembrandt onder andere in de kwaliteit van 'oude meester'. Daarbij staan de genoemde: meesters, net als Rembrandt, bekend om hun dubbel-talent. Ze maken niet alleen schilderijen, ze vervaardigen ook prenten. Bovendien hebben deze voorgangers met elkaar gemeen, dat ze destijds een enorme impuls gaven aan de artistieke traditie ten noorden van de Alpen. Dat sluit de grote Italiaanse traditie niet uit. Eerder is die er bij inbegrepen. Over en weer ontleende men aan elkaar, en niet zuinig. Rembrandt leerde ook veel van de zuidelijke traditie. Tot in kleine, maar veelzeggende trekjes. Grootmeesters als Leonardo en

Rafaël brachten hem al vroeg op de gedachte zijn werk alleen met de voornaam te ondertekenen. Toch hecht Rembrandt er aan, zijn publiek ervan te overtuigen dat hij de noordelijke traditie wil voortzetten. Wat houdt dat voor hem in? Wijst die historiserende kleding op het feit dat hij in een bepaalde zin historieschilder wil zijn? En duidt hij met dat oosterse element op zijn voorkeur voor bijbelse taferelen? De catalogus geeft op lang niet elke vraag een rechtstreeks antwoord.

Onnodige tegenstellingen

Op de achtergrond van deze publicatie is nu en dan goed voelbaar dat de schrijvers met vakgenoten in discussie zijn. Een paar woorden hierover. Aan het eigenlijke catalogusgedeelte gaan drie opstellen vooraf. Daarin wordt vooral gespeurd naar de houding van het kunstminnende publiek destijds, alsook naar wat gedurende Rembrandts optreden in de mode was, of juist weer uit de mode. Dat levert veel belangrijk nieuws op, maar soms meer voor de sociologie van de kunst dan voor de iconografie (liet zoeken naar betekenissen). In plaats van betekenissen aan de reeds bekende toe te voegen, worden ze er soms eerder van afgetrokken. Ook zijn de drie opstellen niet helenaal met elkaar in harmonie. Dat valt op bij de 'nieten'. In het eerste opstel wordt beklemtoond, dat het publiek de knappe illusie bewonderde, *niet* de voorstelling. Het tweede stelt, dat een kunstenaar ten diepste altijd zichzelf uitbeeldt, *niet* de ander of de wereld om zich heen. Het derde meent, dat de kostuums hoofdzak waren, *niet* een poging tot zelfanalyse. Het lijkt ine toe, dat hier zaken tegen elkaar uitgespeeld worden die in een kunstwerk vaak samengaan. In plaats van elkaar uit te sluiten, kunnen ze elkaar versterken. Om maar iets te noemen. De steeds wisselende kleding gaat bij Rembrandt gepaard met steeds wisselende ge-luustsuitdrukkingen, houdingen, technieken, composities en belich-

Rembrandt, *De schilder in zijn atelier*, 1629 (Geleend van het Museum of Fine Arts, Boston).

Tallose schilders hebben zichzelf op het atelier uitgebeeld. Meestal zien we hen aan het werk, wat zittend gebeurde, ofwel in gesprek met bezoekers, ofwel gericht op dat wat ze aan het schilderen zijn. Bij de drie-en-twintigjarige Rembrandt niets van dit alles. Het kale vertrek vestigt de aandacht bij de eerste aanblik haast uitsluitend op het ambacht. De achtergrond toont wat flessen op een tafel, een wrijfsteen op een boomstronk, twee paletten aan de muur. Daarvoor zien we de schilder, wat klein vanwege de sterke perspectief. In zijn rechterhand een penseel, in zijn andere hand palet en schildersstok. Staande (1) zoekt zijn borende blik de schilderesezel. Tussen hem en het paneel bevindt zich niets dan een enorme ruimte, gevuld met niets dan licht. Zijn geest richt zich op het beeldvlak. Daar moet zijn kijk op de wereld vorm krijgen. Zo maakt de jonge Rembrandt een onzichtbaar thema zichtbaar, leerden zijn grote voorgangers niet, dat een betekenisvol kunstwerk ontstaat 'uit de geest'?

tingen. Als vanzelf brengt deze ongekende variatiebreedte met zich mee, dat steeds andere kanten van de eigen persoonlijkheid worden getoond.

Vernieuwend

Het eerste opstel eindigt met een intrigerende vraag. Wat heeft Rembrandt er toe gebracht zichzelf zo vaak te tekenen, te etsen en te schilderen – vaker dan enige andere meester? Als het publiek slechts geïnteresseerd was in de knappe voordracht en de roem, hoe komt het dan dat andere, destijds even beroemde of nog beroemdere grootheden, zoals Rubens en Poussin lang niet zo veel zelfportretten penselen? Ook Poussin en Rubens waren immers vooral historieschilder, net als Rembrandt. Maar zij voelden er weinig voor – zo lezen we in een merkwaardige

ormulering – 'hun tijd met het schilderen van zelfportretten te verdoen' (36). Hoe kwam Rembrandt ertoe, zijn tijd wel met dit genre te 'verdoen'? Of liever: waarom zag hij dit *niet* als tijd verknocien? Welke opvatting kan hem geïnspireerd hebben? Was hij misschien heel anders betrokken op de mens, de concrete mens, in al zijn wisselvalligheden? Opmerkelijk is ook dat Rembrandt, die vaak over tijdgenoten heen, ver in het verleden teruggrijpt, niet met ouderwetse oplossingen komt, maar met opmerkelijk vernieuwende. Wie hem in het kader van zijn tijd bestudeert, merkt dat hij dit kader zelf in een vorm geeft en zelfs regelmatig overstijgt. Ook dit gegeven laat zich, net als de signatuur, aan een detail illustreren. Hij is de inaan die de schildersbaret heeft geïntroduceerd. Niet alleen in het

Rembrandt **Zelfportret als apostel Paulus** 1661 (Geleend van het Rijksmuseum Amsterdam)

De figuur van Paulus heeft Rembrandt van jongs afgeboerd. Reeds in 1627, op een-entwintigjarige leeftijd, maakt hij een schilderij van de apostel in de gevangenis, met de bekende attributen: hefkalende voorhoofden, hefzwaard, bezig een zendbrief te schrijven. Hier gebeurt echter iets bijzonders. De kunstenaar plaatst zich zelf in de situatie van de apostel. Met zijn hoofddekse, een oosterse tulband, roept hij de sfeer van de bijbel op. Uit zijn warmbuis steekt Paulus' attribuut, het zwaard (op de foto waarschijnlijk niet goed zichtbaar), en in de diep-donkere achtergrond heeft men onlangs bij een restauratie de tralies van een venster ontdekt. In Rembrandts hand bevindt zich een van de zendbrieven.

De catalogus neemt aan dat dit de brief aan de Efeziërs is. In deze brief typeert Paulus zich immers meer dan eens 'als gevangene van de Heer'. Zelfs het sterke van boven invallende licht, herinnert letterlijk aan een tekst uit deze brief: 'Want gij waart vroeger duisternis, maar thans zijt gij licht in de Here' (5:8). Zo maakt de kunstenaar ons duidelijk hoe lg zijn taak opvat. Ook hij verbreidt dit evangelie. Deze conclusie is door velen getrokken, onlangs nog door J.H. Chapman. De catalogus vindt dit echter 'moeilijk te bewijzen' en gaat niet verder dan de erkenning dat Paulus in protestantse kring als de belangrijkste verkondiger van het christelijk geloof gold. Zo blijft de vraag liggen wat hier dan wel wordt gesymboliseerd. Legt Rembrandt met een zendbrief van Paulus in de hand een privé-getuigenis af? Waarvan? Dat hij protestant is? Die-nen we de zelf-presentatie van de kunstenaar ditmaal los te zien van zijn kunstenaarschap? Dat lijkt me nu moeilijk te bewijzen, en

veel zwier en veel variatie, maar ook met groot succes. Van meet af aan wordt deze vondst algemeen nagevolgd. En wel blijvend. Tot in de twintigste eeuw voelen ze zich niet compleet zonder baret, de leden van het kunstenaarsgilde.

Unieke menselijke ervaring

Rembrandts zelfportretten zijn ruimer opgehangen dan de Vermeers indertijd. Ze zijn verdeeld over zes zalen: vier beneden en twee boven. Wie de tentoonstelling gaat zien, doet er goed aan kunstkritische vragen eerst maar even te laten voor wal ze waard zijn. Hier wordt iets geboden dat geen andere kunstenaar te bieden heeft. Zaal na zaal zie je dezelfde man onder steeds wisselende gezichtspunten. Je ont-komt niet aan de suggestie dat je hem leert kennen. Van een nog weinig zelfbewuste jonge man zie je hem uitgrocien tot een zelfbe-

wuste meester, van een bedelaar veranderen in een onderzoeker, van een schilder met wilde haren in een adellijke krijgsman met halsberg, van een ambitieuze middenverci-ger in een gerijpte vijftiger, van een door zorgen geplaagde Amsterdammer in de Joodse verkondiger Paulus of in de Griekse schilder Zeuxis. Daarna kunt je het hele proces nog eens meemaken, nu aan de hand van een uitgebreide collectie tekeningen en etsen.

Persoonlijk vindt ik het omgekeerde nog boeiender. Eerst de portretten op papier gaan zien, daarna die op doek of paneel. Dus boven beginnen in zaal 7 a h, vervolgens naar beneden (zaal 1 - 4), en aansluitend de trap op (zaal 5 en h). Dan ontdek je hoe in de geschilderde zelfportretten meer dan eens de studies op papier zijn opgepakt, bewerkt en verdiept. Dat inaakt de kijkervaring nog aanmerkelijk in-

tcnsci. Daarom tot besluit een zin die in de vijftiengintig jaar dat ik voor *De Reformatie* schrijf, nog niet eerder in een bijdrage terecht kwam. Dit hoeft niemand te mis-sen. waarom zou een mens zichzelf tekort doen?

N.a.v. Rembrandt zelf. Tentoonstelling in het Mauritshuis (Korte Vijverberg, Den Haag) t/m 1 januari 2000. Dage-lijks 9.00 - 18.00 u., do en vr tot 22.00 u. Ook 25 en 26 dec. (31 dec tot 19.00 u., maar 1 jan. gesloten). Toegangsprijs f 25,-. Per dag voor elk uur een rede-lijk maar beperkt aantal kaarten aan de balie. Voorverkoop, met ciigc korting, via VVV en GWK-stationskantoren. Tel. 0900 - 300 12 50 (ma-za 9 (H)-21.00u. 99 cpm). Inlichtingen: tel. 070 - 302 34 35. Fax 070 - 365 38 19. Catalogus met afbeeldingen in kleur en zwart-wit van alle (!) zelfportretten, 252 pag., 175 afb. Prijzen: Paperback f 59,50. Luxe editie f 85,- (ook in de boekhandel).

W. L. Meijer is parttime docent Kunst- en Cultuurgeschiedenis aan de Gereformeerde Hogeschool te Zwolle en auteur van ver-schillende publicaties op dat gebied.

In het evangelische *Uitdaging* van september schreef Johan Th. Bos over de bundel *Opwekkingsliederen* die bij velen aanslaat. Moet je die niet kritischer benaderen?

Gezongen charismatisch gedachtengoed dringt nu door tot vrijwel alle segmenten van het kerkelijk erf. De bundel *Opwekkingsliederen* verslaat zijn tienduizenden. Of dat (mede) oorzaak of juist gevolg is van het door kerkmuren heen oprukken der evangelische beginzelen, lijkt nauwelijks vast te stellen. Maar niet al wat Opwekking muzikaal doet, is in aller ogen welgedaan. Zowel in reformatorische als evangelische kring vinden sommigen het voorgeschotelde vocale menu, in het praise als hoofdgerecht, nogal eenzijdig. Soms zelfs op gespannen voet met de bijbelse realiteit.

Markt veroverd

Geboren rond de eerste One Way Day, die na vele afleveringen door de EO-Jongerendag werd ingehaald, groeide de bundel *Opwekkingsliederen* uit tot regulier liedboek der (al dan niet 'volle') evangeliegemeenten een welkome aanvulling op het reformatorische repertoire. Dat laatste stemt zowel tot vreugde als verdriet bij predikanten, cantors, organisten en andere liturgische bouwvakkers. Tijdens een door de Christelijke Hogeschool *De Driestar* in Gouda gehouden studiedag rond het thema '*Een psalm, een lied*' kwam het goeddeels door Opwekking gemonopoliseerd moderne geestelijke lied nogal onder vuur te liggen. De diverse incidenten hielden er overigens een grote variatie aan opvattingen over dat fenomeen op na. In pinkster- en evangeliegemeenten heeft *Opwekkingsliederen* de markt veroverd en zowel *Johannes de Heer* als *Glorieklommen* vrijwel verdreven. Jongeren kennen teksten noch melodien uit beide voorheen zo populaire bundels, constateert een voorganger in de kop van

Noord-Holland. 'Paniek bij onze pianist en muziekgroep als iemand zo'n mooi oud lied inzet'.

Johannes de Heer

Het door zuster 'Moeke' Alt samengestelde, in de vijftiger jaren in zwang gekomen *Glorieklommen* vormde al gauw een geaccepteerde aanvulling op het werk van Johannes de Heer, dat in reformatorische gezinnen altijd een rol rond het harmonium had gespeeld en ook door koren van zwaar calvinistische snit met graagte werd vertolkt. In het begin van de zestiger jaren ontstond de zogenoemde *Combibundel*, waarin de teksten van beide uitgaven waren te vinden. Eersteling *Johannes de Heer* hoefde niet geheel het veld te ruimen voor de nieuweling. Het tweetal moest dat inmiddels wel doen voor de groeiende stroom uit Putten afkomstige liederen. Drs. Siebold Schipper, theoloog en kerkorganist, betreurt die ontwikkeling. Hij was een der sprekers op het Driestar-symposium en studeerde aan de Evangelische Theologische Faculteit in Heverlee af op een scriptie over *Opwekkingsliederen*. Die bundel is door hem gewogen en evident in licht bevonden.

Hij heeft er wel een verklaring voor waarom de werken van Johannes de Heer in het gereformeerde gezinsleven – nooit in de eredienst – een ruime plaats kreeg. 'Je kunt de bundel *Johannes de Heer* traditioneel evangelisch noemen. Hij heeft een link met het reformatorische gedachtengoed. Er staan bijvoorbeeld ook psalmen in. *Opwekkingsliederen* staat geheel zelfstandig. Het is een charismatische bundel die de liturgie binnendringt. Maar de kloof daarmee is veel groter dan die met de liederen van Johannes de Heer waarvan de wortels in de opwekking van Wales lagen. Toen de bundel van Opwekking verscheen, was er ook nergens zo'n opwekking, al geeft de naam aan dat men erop uit is die te claimen. Maar dat is pretentieus en schept een fictieve sfeer. De huidige opwekkingsbeweging wordt gevoed vanuit buiten-

meegelenzen

landse lofprijzingscentra'.

Volgens Schipper draagt de Puttense liederenstroom sporen van *de tijdgeest*. 'Hij sluit aan bij het moderne levensgevoel, zoals men dat individueel ervaart. Dat spreekt de moderne mens geweldig aan. Van *Johannes de Heer* vindt men veel melodien en ook het taalgebruik vaak moeilijk'.

Niet de leer, maar de Heer?

Zelf zong Schipper met toenemende tegenzin uit *Opwekkingsliederen*. 'Ik ging er op den duur vragen bij stellen en vond er dingen in die absoluut niet aansloten bij mijn persoonlijke overtuiging en beleving van de bijbelse realiteit. Men lef niet meer zo op de leer, maar op de Heer. Toch benadrukt Paulus dat wij hij de gezonde leer moeten blijven. De Bijbel moet altijd centraal staan. De Psalmen zijn door de Heilige Geest geïnspireerd. Er zijn ook nieuwtestamentische liederen in de Bijbel te vinden. Ik geloof best dat de Heilige Geest ook nu mensen kan inspireren tot het schrijven van liederen, maar die moeten dan wel aan de Schrift worden getoetst. Aan wat de Here God ons in de Bijbel heeft geopenbaard, hebben wij in principe meer dan genoeg. Een individuele geloofscraving van een tekstdichter kan vrijwel nooit tot collectief worden verheven.' Veel liederen roepen naar zijn mening ook een *sfeer op waarbij 'het gevoel God te ervaren de boventoon voert*. Het verstandelijke dat met name wordt uitgedrukt in liederen die geloofswaarheden bevatten, is vrijwel niet aanwezig.

Evangelisch Liedboek

Ook de evangelische stroming binnen de Samen op Weg kerken, het Evangelisch Werkverband, kon niet

met alle Opwekkingsliederen door één deur. Onder auspiciën van het EW komt er een nieuw liedboek, waarin zowel een selectie uit het Puttense arsenaal als nummers van andere koren zijn te vinden. 'Wij wilden het beste van het evangelische liedgoed bij elkaar brengen', zegt ds. *Tjitte Wever*, lid van de voor de samenstelling verantwoordelijke commissie. 'Zonder kritiek op de Opwekkingsbundel te willen uiten, hebben wij geconstateerd dat die toch maar beperkt is'.

Hij meent dat de invloed van de ooit bij de selectie van *Opwekkingsliederen* betrokken *Cees van Setten* daar niet wordt gemist. Van Setten werkt nu mee aan het nieuwe *Evangelische Liedboek*. Ds. Wever: 'In het begin had Opwekkingsliedjes van - betrekkelijk simpel gehalte, met veel halleluja en amen. Langzamerhand werden zij - zowel qua inhoud als muzikaal beter en ontstonden er zelfs wat meer hymnistische liederen. Je kreeg toppers als *Hij kwam hij ons, heel gewoon*'. Maar de aanwas is over zijn top heen, denkt Wever. 'In de latere afleveringen zitten nog wel enkele goede liederen, maar in grote lijnen is het muzikaal en inhoudelijk steeds nimmer van hetzelfde. Allemaal in praisestijl. Ook aan de vertalingen zie je vaak waar de samenstellers op zijn gericht. Wij zijn doorgegaan op de wat bredere kijk uit het midden van de bundel. Ook in de evangelische en charismatische wereld is veel meer te vinden dan alleen lofprijzing. Wij hebben bijvoorbeeld ook gezocht naar oeroude en pastorale liederen. Je zingt elkaar ook toe om geheeld te worden'. Voorts werden liederen uit het Taizé-assortiment gekozen.

Persoonlijke lofprijzing

Een nieuwe gezangenstrijd over de bundels van EW en Opwekking is uit den boze, denkt ds. *Evert van der Poll*, auteur van *Een nieuw gezang*, een bundel interviews met onder meer Charles Groot, Wiesje

T-Loekendijk, Cees van Setten en Gert van den Bos. Hij zegt: 'Ieder christelijk gemeenschapslied is bedoeld als middel om als gelovigen samen het geloof te belijden, dan wel de Heer toe te zingen. Je kunt er ook theologische pikhouwelen van maken voor interne strijd, of wachtwoorden aan de ingang van een specifieke geloofsgemeenschap'.

Dat de huidige praisecultuur, met gespecialiseerde aanbiddingsleiders, een eenzijdige geloofsinhoud en -praxis oplevert, lijkt hem overtrokken. 'Er is sinds de jaren zeventig grote behoefte aan liederen van persoonlijke lofprijzing. Velen die tot vernieuwing kwamen, konden dat onvoldoende uiten in psalmen, gezangen en liederen uit *Johannes de Heer*. Zo ontstond *Opwekkingsliederen* als aanvulling op het bestaand aanbod. Maar als je al het andere verwerpt of veronachtzaamt, wordt de aanvulling het totaalaanbod en krijg je **versmalling**. Overwegend teksten van adoratie, die maar een aspect van de omgang met God vertolken. *Veel opwekkingsliederen zijn Liefdesliedjes* voor de Heer. Dat aspect werd voor veel gelovigen heel belangrijk en daar ben ik blij mee. Maar het moet niet het enige zangmenu worden. Ik wil ook wel eens wat anders zingen. Over de toekomst van het koninkrijk. Over de dalen waar ik doorheen ga.

Over de wereldwijde gemeenten. Over alles wat kan tellen in een christenleven'.

Smalle selectie

Naar die bandbreedte kan men in de bundel *Opwekkingsliederen* lang zoeken, vindt *Cees van Setten*. 'Het accent ligt op eenvoudige lofprijzings- en aanbiddingsteksten', meldt hij in zijn boek *Een vrolijke noot over het lied in de opwekkingsbeweging*. 'Vele spirituele kleuren **wil heft psalmboek ontbreken**, waardoor theologische- en pastorale grijsheid ontstaat'. De tegenwerping dat er ook bijbelliederen in de bundel staan, werkt bij

hem averechts: 'Mijns inziens zijn die liederen nou net een illustratie van wat ik hierboven betoog. Want er wordt steeds een 'selectie' gepleegd, waardoor onrecht wordt gedaan aan de context van de psalm en haar *Sitz im Leben*. Vaak zijn het de lofprijzingsteksten die hieruit worden gedestilleerd'. Schipper: 'Aan een bundel die vrijwel alleen de nadruk legt op lofprijzing en aanbidding, wordt door de mensen die hem gebruiken een onbijbels primaat toegekend, zodat alle tot nu toe bestaande bundels worden verdrongen. Dit is een bepalend argument waarom er geenszins sprake kan zijn van een zogenaamde all round-bundel, terwijl hij zich wel als zodanig manifesteert'.

Liefdesliedjes?

Hij plaatst ook vraagtekens bij de Schriftuurlijke zuiverheid van wat Van der Poll 'liefdesliedjes' noemt en waarvan *Mijn Jezus, ik hou van U* een schoolvoorbeeld lijkt. Schipper: 'De uitroep: 'ik hou van U' komt in de bijbel maar drie keer voor, namelijk in Psalm 18 en 116 en Johannes 21. Telkens in een pastoraal kader. Omdat het kader met de medemens ontbreekt krijgt zo'n lied een subjectief, individualistisch en louter verticalistisch karakter. Vooral de persoonlijke gevoelens komen sterk naar boven. De benaming 'Vriend' voor Jezus door een gelovige vinden we nergens in de Bijbel. Het relationistisch karakter gaat zover dat het onttaart in een *verregaand subjectivisme*: 'k Heb van U gehouden, maar nooit zoveel als nu'. Het derde couplet van dat lied wekt volgens Schipper de indruk dat de mens zelf kan bepalen in welke gemoedstoestand hij zich bevindt als hij in moeilijke omstandigheden komt te verkeren, zoals sterven. 'De bede 'Wees mij genadig' is in zo'n geval zeer op haar plaats. Maar in dit lied heeft de geloofszekerheid ietwat hoogmoedige trekken en het is zeker niet geschikt om door een collectivum te worden gezongen'.